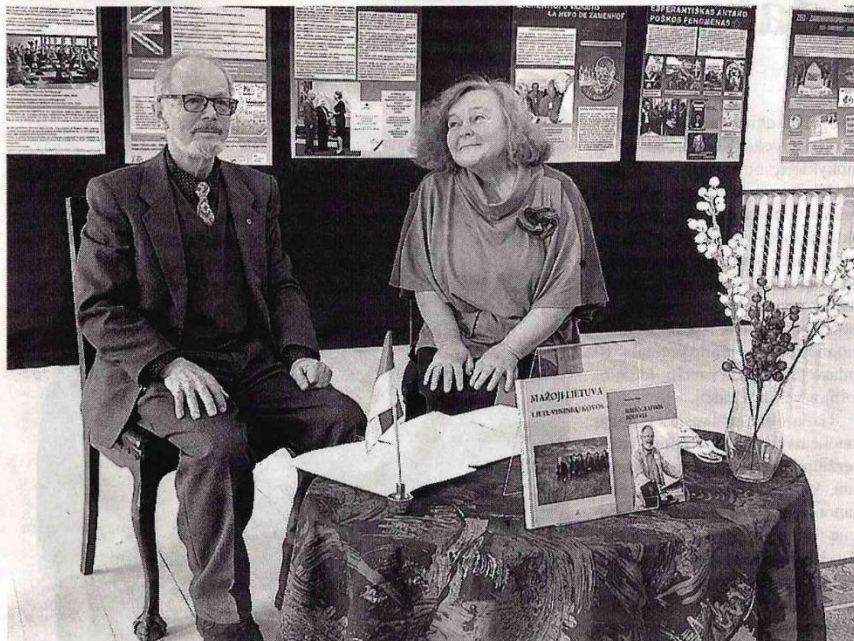

Gyvenimas, skirtas esperanto kalbai ir Mažajai Lietuvai

SKAITYMO MALONUMAS

Rašytojas, esperantininkas, Mažosios Lietuvos tyrinėtojas į Kupiškio biblioteką atvyko su leidyklos „Andrena“ direktore Nijole Petrošiene. Autorės nuotraukos

Kupiškėnai kovo 17 dieną turėjo retą progą išgirsti, kaip skamba esperanto kalba, ir prisiminti, kokia visai Lietuvai buvo reikšminga Mažoji Lietuva. Tą dieną Kupiškio viešojoje bibliotekoje vyko susitikimas su Mažosios Lietuvos tyrėju, esperantininku, žurnalistu, rašytoju, inžinieriumi Vytautu Šilu. Paaikšėjo, kad svečias turi sąsają ir su Kupiškio kraštu. V. Šilas buvo atvažiavęs kartu su leidyklos „Andrena“ vadove Nijole Petrošiene, su kuria ji sieja ilgametis bendradarbiavimas leidžiant knygas.

Bibliotekos aktų salėje veikė ekspozicija, skirta esperanto kalbos kūrėjui Liudvikui Lazariui Zamenhofui. Jis norėjo, kad šią kalbą būtų galima lengvai išmokti ir kad ji taptų pagalbine tarptautine kalba, antrąja kalba visiems pasaulyje.

Banquolė
ALEKNIENĖ-ANDRIJAUSKĖ

LUKONYSE – LEMTINGAS ATRADIMAS

Kviečiant į renginį V. Šilas buvo

pristatytas kaip Kupiškio krašto žmogus. Susitikimo su kupiškėnais pradžioje jis tą formulotę patikslino.

„Ar esu Kupiškio krašto žmogus? Ir taip, ir ne. Mano tėvai, seneliai yra iš Lukonių kaimo. Ten Šilų giminės šaknys. Turėdamas šiek tiek laisvo laiko peržiūrėjau archyvus ir parengiau informacijos Šilų giminės genealogiją.

Giminystės saitai mus sieja ir su Aleknomis, Gurkliais, Kopūstais“, – sakė svečias ir renginio dalyviams per rankas perleido pasižiūrėti keletą lapų, kuriuose schematiškai išdėstyta jo atrasta informacija apie Šilų giminę.

Jo seneliai buvo Jurgis ir Barbora Šilai iš Lukonių, o jų sūnus Povilas buvo Vytauto tėvas.

V. Šilas gimė Šiauliuose. Kurį laiką augo Kaune. Vidurinę mokyklą baigė Vilniuje. Studijavo fiziką Vilniaus universitete, iki 2000 metų dirbo tuometinėje Vilniaus radijo komponentų gamykloje (vėliau AB „Vilniaus Vingis“) inžinieriumi konstruktoriumi. Taigi labiausiai ji galima laikyti vilniečiu.

V. Šilo susidomėjimas esperan-

to kalba prasidėjo Kupiškio krašte, Lukonių kaime.

„Būdamas 12 ar 13 metų paauglys, rausiausi pas senelius klėties pastogėje ir ten savo dėdės Antano Šilo, buvusio partizanų vado, bibliotekėlėje radau esperanto kalbos vadovėlį. Jau tuomet buvau pradęs mokytis vokiečių kalbos ir palyginęs ją su esperanto kalba pamaniau didelį skirtumą. Supratau, kad esperanto kalba daug paprastesnė, dainingesnė. Tuo metu esperanto kalba nebuvo kalbama. Man atrodė, kad lygiateisiškam tautų bendravimui ši kalba labai tiktų, bet ji jai niekas nekreipia dėmesio.

Vėliau, prieš išeinant man į privalomą karinę tarnybą, paaikšėjo, kad esperanto kalba kalbama, tik Sovietų Sąjungoje ji buvo uždrausta“, – apie susidomėjimo esperanto kalba pradžią kalbėjo renginio svečias.

Jis klausytojų auditorijai padalijo lapelius su dainų tekstais, paėmė atsi-

vežtą gitarą į rankas ir užvedė pirmą lietuvių liaudies dainą esperantiškai.

ĮDAINAVO NET VIRGILIJUS NOREIKA

Vėliau jis papasakojo, kad tris lietuvių liaudies dainas esperantiškai pirmas įrašė solistas Virgilijus Noreika. 1961 metais tai buvo pirmą plokštelę šia kalba Sovietų Sąjungoje. Anot V. Šilo, nelengva anuomet buvo įgyvendinti šį sumanymą. Reikėjo įtakingo, garsaus atlikėjo, kad jis įtikintų sovietinės Lietuvos kultūros ministeriją, o ši savo ruožtu įtikintų Maskvos valdžią.

Patį V. Noreiką prikalbinti įdainuoti esperantų kalba plokštelę nebuvo sunku. Mat jo šiauliškis tėvas buvo esperantininkas. V. Šilas prisiminė, kad pats V. Noreika pasiklausęs tos plokštelės pasakė: „Skamba kaip italų kalba.“

Dar vieną plokštelę esperanto kalba 1965 metais įdainavo lietuvių estrados dainininkai Nijolė Ščiukaitė, Nijolė Tallat-Kelpšaitė, Aleksas Lemanas. Svečias sakė manęs, kad juos bus sunku įkalbinti padainuoti esperantiškai, bet jie labai džiaugėsi ir sakė: „Sudainuosim pasauliui.“

V. Šilas 1961 metais Vilniuje įsteigė iki šiol veikiančią jaunimo esperanto kalbos klubą „Juneco“. 1968–1975 metais buvo Sovietų Sąjungos neoficialios jaunimo esperanto klubų tarybos pirmininkas, sekretorius, valdybos narys. 1977 metais tapo pirmo pasaulyje esperanto kalbos vadovėlio radijo mėgėjams autoriumi. Esperanto kalba Lietuvos ir užsienio spaudoje parašė per 160 straipsnių.

GALI DIDŽIUOTIS IR KUPIŠKĖNAI

Šiltai apie V. Šilą kalbėjo ir kartu su juo į renginį atvykusi N. Petrošienė.

„Turiu padėkoti likimui, kad su gerbiamu V. Šilu mane supažindino Birutė Kunigonienė, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos valdybos sekretorė. Vytautas yra kuklus ir visko apie savo nuopelnus pats nepasakys. Jis ne tik puikiai kalba esperantiškai, dainuoja, bet didžiausias nuopelnas, už ką jį ilgai prisimins, tai jo veikla dėl Mažosios Lietuvos, jo darbai apie ją. Jis yra Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas nuo 1989 metų, kai ta taryba buvo įsteigta. Tai Vytauto ir jo bičiulių nuopelnas, kad

atsirado tokia organizacija. Apie tai jis pats gal plačiau papasakos. Aš tik leidėja“, – kalbėjo viešnia.

N. Petrošienė papasakojo apie jos leidyklos ir V. Šilo bendradarbiavimą leidžiant knygas. Daugiau kalbėjo apie 2010 metais išleistą straipsnių rinkinį „Mažoji Lietuva. Lietuviniškių kovos“, kurio sudarytojas ir vienas autorių yra ir V. Šilas. Pasak leidėjos, per dešimt metų atsirado daugiau informacijos apie tarpukarį, apie Mažosios Lietuvos peripetijas, likimą. Buvo parašyta keletas reikšmingų straipsnių šia tema. Tad kilo mintis išleisti tos knygos naują leidimą. Šis leidimas yra kaip nauja knyga – net 100 puslapių storesnis, daug naujų dokumentų ir keturi nauji straipsniai. Bet buvo paliktas tas pats pavadinimas. Pakeistas tik viršelis.

„Mes, leidėjai, susiduriame su įvairiais autoriais. Vienų prisibijome, nemėgstame, trečių vengiame, bet tikras lobis yra tie žmonės, su kuriais lengva bendrauti, kurių knygas norime leisti. Nuo pat pirmos bendravimo dienos supratau, kad su Vytautu lengva dirbti. Jis labai dalykiškas, pareiškias, rimtas, mažai šnekančias, o daug dirbantis žmogus. Dėl to ir jo nuopelnai Lietuvai tokie dideli. Daug knygų išėjo jo iniciatyva. Visos Mažosios Lietuvos enciklopedijos irgi didžiulis Vytauto nuopelnas. Jas rengiant jis subūrė puikiausių istorikų komandą. Jo dėka tas Lietuvos lopinėlis, Klaipėdos kraštas, tapo taip stipriai įamžintas. Tai tikrai didžiulė vertybė daugybei būsimų kartų.

Vytautas 2018 metais apdovanotas Lietuvos žurnalistų sąjungos medaliu už nuopelnus žurnalistikai. Jis yra parašęs knygą ir apie L. L. Zamenhofą, esperanto kalbos kūrėją. Tai irgi įdomi knyga. Gražu, kad čia veikia paroda, susieta su renginiu.

Dar noriu paminėti Vytauto straipsnį „Tilžės akto signatarai“. Surinkti faktus apie tuos signatarus archyvuose buvo ganėtinai sunku. Reikėjo daug darbo ir laiko.

Nors Vytautas gimęs Šiauliuose, bet yra giminystės saitais susijęs su Kupiškio kraštu. Kupiškėnai šiuo žmogui gali pelnytai didžiuotis“, – tvirtino N. Petrošienė.

ARTĖJA YPATINGA SUKAKTIS

V. Šilas plačiau papasakojo ir apie savo veiklą Mažosios Lietuvos labui.

Nukelta į 7 p.

Daugiausia kalbėta apie Vytauto Šilo knygą „Zamenhofas istorinėje Lietuvoje“ ir jo sudarytą leidinį „Mažoji Lietuva. Lietuviniškių kovos“.

Rašytojas, esperantininkas ir Mažosios Lietuvos tyrinėtojas Vytautas Šilas Kupiškio viešojoje bibliotekoje susitikimo su skaitytojais.

Gyvenimas, skirtas esperanto kalbai ir Mažajai Lietuvai

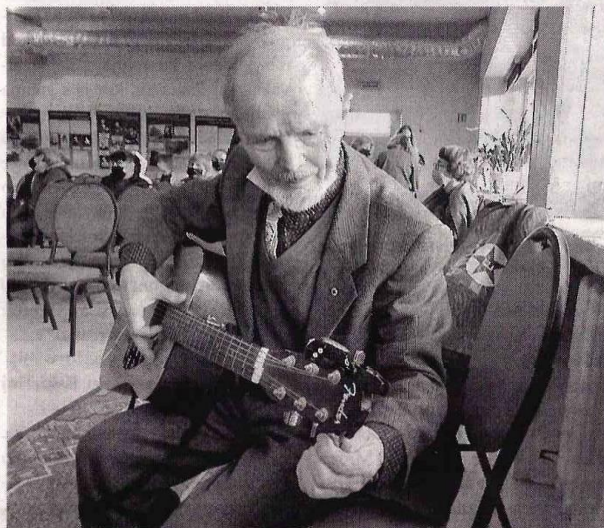
Parodos, skirtos esperanto kalbos kūrėjui L. L. Zamenhofui, fragmentas. Bangulės Alekniešs-Andrijauskės nuotraukos

Atkelta iš 6 p.

„Dirbau gamykloje inžinieriumi. Atrodė keista tiems žmonėms, kurie mane žinojo kaip inžinierių, esperantininką, kad domiuosi ir Mažąja Lietuva. Iš esperantininkų veiklos pasitraukiau perestroikos viduryje, kai pusiau oficialias jaunimo organizacijas sovietinė valdžia nutarė kontroliuoti. Joje nedalyvavau maždaug 12–15 metų. Sugrįžau į tą veiklą tik 2004 metais, kai Vilniuje buvo rengiamas pasaulinis esperantininkų kongresas. Iki to laiko negrojau ir gitara. Išmokau groti todėl, kad padėčiau bendram dainavimui esperanto kalba. Nesu bardas. Esu linkęs tik pritarti“, – kuklinosi svečias.

Kai gamyklos turistai paprašė jo suorganizuoti kelionę į Karaliaučiaus sritį, V. Šilas pradėjo ieškoti, kas yra rašęs ką nors apie tą kraštą. Radęs apie 20 pavardžių ir pradėjęs tiems žmonėms skambinėti ir kalbinti, kad pabūtų tos kelionės gidais. Visi atsakė. Iš pradžių nesupratęs, kodėl taip. Paaškęs, kad sovietiniais metais Mažosios Lietuvos tema ilgai buvo nepageidaujamas dalykas. Gidą šiaip taip rado. Viena bendradarbių pažinojo architektą Napalį Kitkauską, kuris rūpinosi Kristijono Donelaičio bažnyčios Tolminkiemyje atstatymu, muziejaus įkūrimu. Jis sutiko pabūti už gidą. Per kelionę V. Šilas patyrė, kad apie vienus dalykus architektas keliauninkams pasakojo, apie kitus nutylėjo. Gal dėl informacijos stokos.

„Po tos kelionės pradėjau pats rinkti informaciją apie Karaliaučiaus kraštą. Nuo 1980 metų tapau ekskursijų po Karaliaučiaus kraštą organizatoriumi ir vadovu. Pasirūpinau, kad būtų išleistas „Vadovas po Mažąją Lietuvą“. Ta knygelė turėjo tris neoficialius leidimus. Prieš trečią leidimą buvau iškviestas į Vilniaus saugumą. Pokalbis ten vyko su pulkininku Misiukoniu, kuris vėliau tapo pirmuoju Nepriklausomos Lietuvos vidaus reikalų ministru. Jis man parodė storą aplanką, kuriame buvo apie mano veiklą surinkta infor-

Vytautas Šilas pritarė gitara dainuojantiems esperanto kalba.

macija. Sakė, kad man jau būtų galima ir bylą iškelti. Pradėjo klausinėti, ką aš pasakojau žmonėms per ekskursijas apie Kražių skerdytes, Rainius. Laimė, saugumiečių tuo metu nedomino mano „Vadovo po Mažąją Lietuvą“ leidimas. Paklausinėjo tik apie pirmus du tos knygelės leidimus.

Neturėtume užmiršti, kad Mažajoje Lietuvoje išleistos pirmos lietuviškos knygos, „Aušra“, „Varpas“, ten pirmą kartą lietuvių kalba oficialiai leista vartoti bažnyčiose, mokyklose, teismuose. Jei ne tos aplinkybės, kažin ar tokią Lietuvą turėtume kaip dabar. Mažoji Lietuva – mūsų visų kultūros pagrindas, raštijos pagrindas. Jaunimas tai turi žinoti.

Kai Sąjūdis sugalvojo įkurti Mažosios Lietuvos gyventojų klausimais komisiją, pasiūlė man būti jos pirmininku. Sutikau. 1989 metų gruodį įkūrus Mažosios Lietuvos reikalų tarybą, tapau ir jos pirmininku. Vadovauju iki šiol“, – pasakojo V. Šilas.

Jis pabrėžė, kad knyga „Mažoji Lietuva. Lietuvininkų kovos“ skaitytojams siūloma ypatingu metu. Kitiems metais bus švenčiamas Klaipėdos

krašto sukilimo 100-metis. Tas sukilimas leido Lietuvai atgauti šį kraštą. Turėti priejimą prie jūros. Tilžės aktu buvo įtvirtinta, kad Mažosios Lietuvos gyventojai nori būti Lietuvos dalimi. Priminė, kad šios knygos mokslinis redaktorius yra istorikas dr. Algirdas Matulevičius. Jis sovietiniais metais pirmas įvedė terminą Mažoji Lietuva. Taigi laikantys save šalies patriotais turėtų tą knygą įsigyti.

Pasak V. Šilo, Kultūros ministerija rengia priemonių planą, kaip ta data bus minima visoje Lietuvoje. Visoje Lietuvoje sausį bus išskirtos Mažosios Lietuvos vėliavos.

Svečias Kupiškio viešajai bibliotekai padovanojo dvi knygeles – „Zamenhofas istorinėje Lietuvoje“ ir „Bibliografinė rodyklė“ (apie jo straipsnius lietuviškoje ir esperantininkų spaudoje, apie esperantininkų veiklą ir Mažąją Lietuvą). Anot jo, ši knyga gali praversti tiems, kurie tais dalykais domisi ar domėsis.